

моральному, патріотичному та інтелектуальному розвитку особистості. Від цього певною мірою залежить і майбутнє соціуму, макросуспільства в якому ми живемо.

Висновки. Оскільки анімаційне кіно є невід'ємним складником повсякденного життя кожної дитини, то зусилля вчителів початкових класів, батьків, школи, громади мають бути спрямовані на пошук шляхів нейтралізації негативного впливу мультиплікації. У зв'язку з цим педагоги повинні використовувати різні форми, методи, прийоми роботи з батьками; залучати дітей до компаративного аналізу вітчизняних та іноземних мультфільмів; спрямовувати роботу на використання мас-медіа як інструменту педагогічного впливу на учнів у процесі формування їх громадянської свідомості. Ця проблема є дуже багатогранна і потребує подальших досліджень за такими напрямками: використання мультиплікаційного ряду під час уроків та позаурочній діяльності в початковій школі; класифікування мультиплікаційних фільмів за їх впливом на дитячу особистість; вивчення емоційно-ціннісної реакції молодших школярів на різні концепції мультиплікаційного кіно.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гринько К. Інформаційно-психологічна агресія як різновид інформаційно-психологічного впливу. Аналіз форм і засобів здійснення у інфопросторі України та стратегії протидії. – Режим доступу до журн.: <http://pinchukfund.org/storage/students/works/2008/271.doc>.
2. Салюк Д., Черезова І. Вплив екранного насильства на формування агресивної поведінки підлітків // Збірник наукових праць студентів Бердянського державного педагогічного університету (частина II). – Бердянськ: БДПУ, 2005. – 163 с. – Режим доступу до журн.: http://www.bdpu.org/scientific_published/Students_publications2/01.
3. Слюсаренко Н., Мороз Н. Телебачення як засіб формування моральної особистості // Молодь і ринок. – 2005. – № 3 (13). – С.74-78.
4. Туполенко Н. Все починається з телевізора, або як вберегти дитину від мультиків // Інтернет-видання “ХайВей”. – Режим доступу до журн.: <http://h.ua/story/27525/>.
5. “Meeting the Standards. Social Studies Readings for K-6 Educators” edited by Mary E. Haas and Margaret A. Laughlin.

УДК 37.035

Н.М. Степанова

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ “ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА СТАРШОКЛАСНИКА”

У статті на засадах демократичних цінностей аналізується сутність поняття „політична культура старшокласника” як члена громадянського суспільства української держави.

The article analyzes the essence of political culture of senior pupils as members of the civic Ukrainian society on the basis of democratic priorities.

Постановка проблеми. Демократичні процеси українського державотворення посилюють увагу суспільства до політики, її форм, методів і засобів реалізації, сприяють більш активному включенню громадян у політичний процес. Пріоритетною ознакою громадянського суспільства є реальна участь громадян у управлінському процесі та контролі за діяльністю органів державної влади. Демократичність політичного режиму в державі значною мірою визначається саме станом політичної культури її громадян.

Отже, процес становлення і розвитку України як правової держави з демократичними цінностями й стабільним суспільним життям актуалізує проблему формування політичної культури як українського суспільства в цілому, так і кожного громадянина зокрема.

Школа як осередок освіти і виховання має сприяти розвитку демократичної політичної культури, формуванню громадянської компетентності, політико-правових знань, політичних умінь, гідності та відповідальності молодого покоління, усвідомленню й

визнанню ними демократичних принципів життя та пріоритету прав людини. Виховання політичної культури старшокласників є важливим компонентом демократичних перетворень в освіті, тому що звертається до проблем побудови системи, яка встановлює єдині „правила гри” для всіх учасників навчально-виховного процесу. Таким чином, виховання політичної культури старшокласників набуває надзвичайної актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами вивчення та аналізу феномену політичної культури займалися такі сучасні дослідники та науковці, як М.Білик, С.Бовтач, М.Головатий, І.Жадан, Т.Зубро, О.Кисельова, С.Кисельов, В.Ребкало, С.Рябов, О.Толочко, М.Хилько та ін. У своїх роботах автори звертаються до вже запропонованих трактувань поняття політичної культури, розглядають її з різних аспектів політичної системи та суспільних взаємовідносин. Проте на сьогодні залишається малодослідженою проблема запровадження особистісно орієнтованих технологій виховання політичної культури молоді.

Метою даної статті є визначення сутності поняття „політична культура старшокласника” як члена громадянського суспільства.

Виклад основного матеріалу. Це поняття є похідним від таких базових дефініцій, як „культура” і „політика”.

Культура (від лат. *cultura* – „догляд”, „освіта”, „розвиток”, „успадковувати”) – термін для означення алгоритмів людської поведінки і символічних структур, які надають цій поведінці сенсу і значущості [6: 299]. Культура як явище відрізняється складністю і багатоплановістю. Тому у сучасній науці нараховується декілька сотень визначень цього поняття. Деякі з них широко відомі: культура – це сукупність досягнень людства; це інтегральний образ, що об’єднує науку, освіту, літературу, мистецтво, мораль, уклад життя при визначальній ролі світогляду та ін. [4: 8, 12]. У культурі дістали вираження спосіб людського буття, міра інтеріоризації суб’єктами нагромадженого людством досвіду, традицій, цінностей і механізми реалізації їх на практиці [11: 313]. У таких визначеннях міститься посилення на соціальне забарвлення цього феномену: це форми і способи комунікації людей, соціальна пам’ять людства, нормативно-спадкове програмування суспільної поведінки людей, характеристика типу суспільства або певної стадії його розвитку, єдність людських дій, відносин і установ, які забезпечують соціальну стабільність [5: 17].

Сучасне розуміння культури у контексті соціальної історії розглядає її як систему життєвих орієнтацій людини. Якщо спробувати їх згрупувати за прикладними сферами, то можна виділити такі основні форми культури, як „матеріальна культура”, „духовна культура” і „культура людини” або „культура особистості” [5: 19].

Якщо матеріальна культура створює і задає рівень життя суспільства, формує матеріальні запити людей і пропонує засоби їх задоволення, духовна – створює особливий світ цінностей, формує і задовольняє наші інтелектуальні та емоційні потреби, то культура самої людини – це міра узгодженості волі й свідомості особи із вищими законами природи [3: 89]. З огляду на те, що носіями культури є конкретні люди, доцільно вести мову про культуру особистості.

Український вчений О.Костенко, формулюючи натуралістичну концепцію „культури людини”, доходить висновку, що спеціальним видом такої культури є „соціальна культура особи”, яка інтегрує:

- політичну культуру людини;
- економічну;
- правову;
- моральну тощо [3: 109].

Поняття „культура” характеризує також особливості свідомості, поведінки, діяльності людей у конкретних сферах життя суспільства, в тому числі і політичному.

Значною мірою культура пов’язана із сферою політики, де визначається її зв’язок із історією, моральністю, гуманістичними засадами суспільства, ідеологічними процесами тощо.

Термін „політика” походить від давньогрецького „politike” і означає мистецтво здійснювати спільні справи, співіснувати з громадою, управляти державою. Політологами ця дефініція розглядається як засіб узгодження інтересів різних соціальних груп, підпорядкування їх спільному началу, досягнення загальнозначущих цілей [7: 20-21]. Отже, політика узгоджує багатоманітні індивідуальні та групові інтереси в суспільстві, забезпечує їхню єдність. Це специфічна сфера людської діяльності, в якій виявляються відмінності інтересів різних соціальних груп; ці інтереси стикаються, протиставляються чи збігаються; відбувається безпосереднє зіставлення позицій і пошук способів, які можуть призвести їх до повного компромісу та узгодженості [8: 17]. У цьому процесі відбувається також певна субординація різних інтересів, підпорядкування їх началу, яке є найбільш значущим, а, отже, і обов’язковим для усього загалу [8: 18]. Таким чином зберігається єдність і цілісність розширеного суспільства.

У демократичному суспільстві політика розглядається як засіб організації, підтримання певного порядку, узгодження інтересів спільнот, верств, груп; встановлення їх динамічної рівноваги, можливого за даних історичних умов способу вирішення соціальних суперечностей. Демократизація політичного життя держави передбачає:

- здійснення заходів взаємного впливу та протидії у правових рамках;
- визнання (не лише декларативно, а й на практиці) народу, громадян джерелом влади;
- утвердження практики виборності державної влади;
- гарантоване включення громадськості у механізм влади, в процеси підготовки, прийняття і реалізації рішень;
- створення системи представницьких установ, які б відповідали реальній соціальній багатоманітності;
- набуття значущості суб’єктом політичного життя не внаслідок належності до певної верстви, групи чи класу, а саме через те, що він – особистість, громадянин, неповторний та унікальний член людської спільноти, носій і джерело влади [7: 24].

Отже, „політика” трактується науковцями як результат взаємодії людей щодо вирішення ними групових справ, досягнень спільних цілей, реалізація спільних інтересів. Таким чином, постає питання про місце людини як суб’єкта політики, визначення сфери її дій, співвідношення свободи і обов’язку у поведінці особистості, форм і методів залучення до політичного життя.

Аналіз наукової літератури дозволив дійти висновку про те, що політична культура включає відносно стійкі політичні уявлення, переконання, очікування та ідеали, орієнтації, моделі і принципи політичної поведінки, які проявляються у діях суб’єктів політичного процесу. Це одна із складових, особлива область культури, яка дає уяву про якість, „цивілізованість” тих подій, які переживає соціум.

У широкому смислі політична культура є невід’ємною складовою загальної культури людства, яка пов’язана з діяльністю соціальних верств у політичній сфері життя суспільства. Це такий спосіб діяльності соціальної спільноти у сфері політичних відносин, який відображає досягнутий рівень політичної активності та політичної зрілості суб’єктів.

На державному рівні політична культура інтегрує в собі культуру ставлення суб’єктів до політичної влади, культуру електорального процесу, культуру формування політичних і громадсько-політичних інституцій, культуру політичної свідомості та політичної поведінки.

У демократичному суспільстві політична культура спільноти відповідає принципам:

- плюралізму – визнання правомірності й прийнятності існування та здійснення будь-яких інтересів та цілей, що не суперечать правам людини;
- толерантності – визнання права на іншу думку; терпиме ставлення до інтересів і позицій інших сторін при загальній незгоді з ними;
- компромісу – готовності поступитися у чомусь заради досягнення згоди з іншими політичними силами, взаємної прийнятності намірів;

- консенсусу – взаємних поступок, згоди у головному при збереженні розбіжностей у другорядних питаннях [7: 26].

Проявами політичної культури на загальнодержавному рівні є культура електорального (виборчого) процесу, культура прийняття та реалізації політичних рішень та культура врегулювання політичних конфліктів.

У вузькому розумінні політична культура – це інтегрована якість політично свідомої особистості, яка може правильно орієнтуватись і визначати власну позицію у складних суперечливих політичних процесах, приймати відповідальні політичні рішення.

Сутність поняття „політична культура особистості” є сукупністю уявлень, цінностей та орієнтацій, пов’язаних із ставленням суб’єкта до політичної влади, політичної системи і дістає відображення у механізмах свідомої реалізації себе у політичному житті держави.

Особистість – носій політичної культури високого рівня – це громадянин демократичної держави, член громадянського суспільства, який усвідомлює демократичні цінності, відчуває і цінує свою свободу і власну гідність, здатний обирати пріоритети свого життя, має простір для такого вибору, спроможний демократичними способами захищати й відстоювати власні права і свободи, прогресивний демократичний розвиток своєї держави.

Таким чином, політична культура – це сукупність стійких компонентів політичних знань, політичної свідомості і політичної поведінки особистості стосовно складових політичної системи: інститутів влади, політичного режиму, головних політичних демократичних цінностей.

Діючи у сфері політики, людина керується тією системою ідей, цінностей, які закладені історичним досвідом певної нації [2: 6]. У Конституції України задекларовано необхідність розбудови нашої країни як суверенної, демократичної, правової та соціальної держави. Тому виховання політичної культури старшокласників має будуватися на провідних ідеях демократичного суспільства. Це система інтегрованих знань, оволодіння якими створює умови для формування та розвитку політичних цінностей, почуттів і умінь особистості.

Демократичний характер політичної культури учнів старших класів базується на визнанні суверенності особистості як абсолютної цінності; зобов’язанні не порушувати її прав і свобод; забезпеченні права вільно висловлювати свої думки і відстоювати свої інтереси.

Політичну культуру особистості старшокласника розглядаємо як складну динамічну систему, яка поєднує:

- політичні знання, на основі яких формуються уявлення про форми і способи функціонування громадянина у політичному полі демократичної держави;
- політичні чесноти – принципи, установки, цінності та якості, притаманні громадяниніві демократичного суспільства із високою політичною культурою;
- політичні вміння та досвід практичного застосування політичних знань, участі у соціально-політичному житті суспільства.

Політичні знання включають відомості про:

- сутність громадянського суспільства;
- систему прав людини як члена громадянського суспільства;
- типи держав, політичний устрій суспільства, механізми функціонування політичної системи та влади в Україні, процедури та механізми функціонування державних структур, порядок реалізації їхніх повноважень, апелювання до них, політичні організації та інституції, принципи, процедури й регламенти суспільної взаємодії, виборчу систему;
- особливості взаємодії органів державної влади і місцевого самоврядування та їх відповідальність перед громадянами;
- систему соціального забезпечення та соціального захисту;
- ефективні форми взаємодії з представниками владних структур та інших установ.

Політичні чесноти об’єднують:

- усвідомлення основних демократичних цінностей – свободи, справедливості, рівності можливостей, поваги до гідності й прав людини, відданості миру;
- усвідомлення пріоритету громадянських прав перед державними законами;
- усвідомлення себе як члена громадянського суспільства, причетності до життя країни;
- почуття власної гідності;
- впевненість у своїй спроможності впливати на політичне життя суспільства;
- лояльне і водночас вимогливе ставлення до влади;
- активна громадянська позиція;
- толерантність.

До політичних умінь особистості старшокласника відносимо наступні:

- орієнтуватися у проблемах сучасного суспільно-політичного життя в Україні, визначати власну позицію та робити свідомий вибір;
- захищати свої права, відстоювати власну думку;
- застосовувати способи та стратегії взаємодії з органами державної влади на користь собі та громадянському суспільству;
- використовувати засоби громадського впливу на владні структури;
- ініціювати громадську активність, виконувати громадянські обов'язки в межах місцевої громади та держави;
- ефективно спілкуватися, вести дискусію, брати участь у дебатах;
- застосовувати моделі поведінки, характерні для високої культури міжгрупових і міжособистісних стосунків;
- долати стереотипи, шовінізм, ксенофобію, расизм та нетерпимість, визнавати і приймати різноманітність, іти на компроміси заради громадянського миру і злагоди;
- застосовувати демократичні технології прийняття індивідуальних і колективних рішень, враховуючи як власні, так і інтереси інших громадян, представників певної спільноти, суспільства й держави;
- брати участь у саморганізації та самоврядуванні.

Висновки. Таким чином, автор доводить, що політична культура старшокласника є явищем багатограним і складним. Проте виховання цієї якості сприяє формуванню світоглядних орієнтацій особистості, виробленню власної стратегії життєдіяльності, самоідентифікації та самореалізації у політичній сфері суспільного життя.

Подальші дослідження варто вести в напрямках роботи зі старшокласниками щодо формування їх політичної культури, розробки методики розвитку політичної культури учнів, обґрунтування організаційно-педагогічних умов розвитку політичної культури старшокласника.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Головатий М.Ф. Проблеми формування політичної культури молоді в контексті трансформаційних процесів в українському суспільстві // Політична культура і політичні партії в Україні: Аналітичні розробки, пропозиції наукових та практичних працівників / Кер. авт. кол. А.І.Комарова, О.М.Рудакевич. – К., 1997. – Т. 6. – С. 16 – 19.
2. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності // Інформаційний збірник МОН України. – 2000. – № 22.
3. Костенко О.М. Культура і закон – у протидії злу. – К.: Атіка, 2008. – 352 с.
4. Культурологія: теорія та історія культури / За ред. І.І.Тюрменко. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 368 с.
5. Подольська Є.А., Лихвар В.Д., Іванова К.А. Культурологія. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 392 с.
6. Політологічний енциклопедичний словник / За ред. Ю.С. Шемшученка, В.Д. Бабкіна, В.П. Горбатенка. – К.: Генеза, 2004. – 736 с.
7. Політологія: Курс лекцій: Навч. посібник І.С. Дзюбка, В.Ф. Панібудьласка, Ю.С. Шемшученко та ін. / За заг. ред. І. С. Дзюбка. – К.: Вища школа, 1993. – 252 с.

8. Політологія / Ф.М. Кирилюк, М.І. Обушний, М.І. Хилько та ін.; За ред. Ф.М. Кирилюка. – К.: Здоров'я, 2004. – 776 с.
9. Соціологія: словник термінів і понять / За заг. ред. Є.А. Біленького та М.А. Козловця. – К.: Кондор, 2006. – 372 с.
10. Сухомлинська О. В. Ідеї громадянськості і школа України // Шлях освіти. – 1999. – № 4.
11. Філософський енциклопедичний словник / За ред. В.І.Шинкарук. – К.: Абрис, 2002. – 742 с.
12. Шведа Ю.Р. Політична система і проблеми гармонізації соціально-політичних відносин в Україні // Гуманізм та утвердження громадянського суспільства в Україні: Вісник Львівського університету. Серія сусп. наук. Вип. 32. – Львів, 1995. – С. 94 – 99.

УДК 373.5.036:78

О.П. Філоненко

ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА СУЧАСНІ МУЗИЧНІ УПОДОБАННЯ ПІДЛІТКІВ

Стаття присвячена висвітленню основних чинників впливу на сучасні музичні уподобання підлітків. Значну увагу приділено характеристиці музичного сприйняття з урахуванням вікових особливостей даної аудиторії. Підкреслено важливість бажання підлітка підпадати під вплив певного музичного твору.

The article is dedicated to interpretation of the main factors influencing the musical preferences of teenagers. Special attention is paid to the character of musical perception with taking into consideration the age peculiarities of this audience. Willingness of a teenager to be influenced by musical products is emphasised.

У сучасних умовах посилення негативного впливу засобів масової інформації на духовний розвиток підростаючого покоління, послаблення позитивного впливу сімейного виховання зумовлює виникнення нової генерації молодих людей з неширими почуттями, гіпертрофованим прагматизмом та жорстко детермінованих у своїх судженнях примітивними утилітарними потребами. Негативні фактори, які зумовлюють катастрофічний процес руйнування духовності, нівелюють виховні можливості педагогічних інституцій різних рівнів. Пріоритетне місце в системі художніх переваг сучасних підлітків посідає музика, яка є могутнім засобом формування високорозвиненої творчої особистості. Метою нашої статті є розгляд основних чинників впливу на сучасні музичні уподобання підлітків. Актуальність проблеми зумовлена вищезазначеними змінами у сучасному суспільстві.

Діти засвоюють інформацію швидше і глибше, ніж дорослі, несвідомо змінюючись разом із змінами в інформаційному просторі суспільства. Те, що для зрілої людини не надто важливе, для дитини набуває дієвості і значущості. Підліток зі своїм бажанням спілкуватися з однолітками і прагненням ствердитися серед них не здатен зрозуміти і досягнути своїм незрілим розумом усю строкатість і суперечливість явищ і нормативів. Дитина, спираючись на безпосередній власний досвід спілкування і спостереження, приймає або відкидає канони і норми моралі. Якщо у молодшому віці дитина розрізняє “добре” і “погане” за власними фізіологічними реакціями, то в процесі онтогенезу вона вчиться розрізняти правильні чи неправильні форми поведінки, які закріплюються внаслідок позитивних чи негативних відгуків людей, того оточення, яке відіграє першочергову роль у процесі її розвитку [4: 13].

Як зазначають В. С. Мухіна, В. М. Нікітін, В. І. Петрушин, підлітковий вік – це найбільш короткий за астрономічним часом період, проте це величезний шлях у особистісному розвитку. В сучасному інформаційному суспільстві зростає прагнення підлітка бути дорослим, який володіє певним статусом і матеріальним статком. Підліток впадає в залежність від навіювального впливу спонукальної реклами, яка підкоряє його потреби; від знакових маніпулювань свідомістю та ін. Сучасний “підлітковий бізнес” не тільки не вирішує проблем підлітка, але, власне, поневолює його свідомість [4]. У цей період